

Johan Nordahl Brun

(Tale på Høitidsdagen 26de februar 1931 av Fredrik B. Wallem).

Den mindepenge som vort selskap iaar har ladt præge, bærer JOHAN NORDAHL BRUNS træk. Hans karakteristiske, skarpt skaarne profil er paa vor medalje gjengit efter et stik av G. L. LAHDE, utført da Brun var 60 aar gammel og netop hadde bestegget Bergens bispestol.

Den myndige bisp — kirkens djerpe stridsmand og nationens sanger — gjorde paa sin samtid et imponerende indtryk. Digteren WELHAVEN, som i sine gutteaar saa ham ofte, har i ord tegnet dette billede av ham: «Under sine buskede øienbryn havde han et gjennemborende blik, hans næse var krum og skarpt formet, hans mund fast sammensluttet, hans hage fremtrædende og stor. Denne mægtige skikkelse bar en paryk, der stod steilt op fra panden og omgav nakken med en tredobbelt rad af pudrede krøller».

Brun blev i unge aar indvalgt i vort selskap. Han var en tid dets sekretær. Men hans virke indenfor vore mure vilde knapt retfærdiggjort, at hans minde blev hædret fremfor saa mange andre fremtrædende medlemmer og fortjente videnskapsmænd, var det ikke fordi han gjennem sin levende tale, sin personlighets kraft, sine digte og sange, hadde virket mægtig til at fremme det nationale maal, som laa indesluttet i vort selskaps grundlæggelse. Hans minde hædrer og hylder vi i taknemlighet for hans indsats i vort folks nationale liv. Han utløste de bundne nationale følelser gjennem den sang, som skulde bli opsangen til frigjøringsverket i Norge:

Dog vaagne vi vel op engang
og bryde lænker, baand og tvang;
for Norge, kjæmpers fødeland,
vi denne skaal udtømme!

Saa dypt i samklang var han med sine landsmænds længsler, tanker og drømme, at HENRIK WERGELAND har ret til at si: «Det var ikke Nordahl Brun, men det inderste af Norges hjerte, som talte».

Brun tilhørte en slægt av borgere og bønder i Trondhjem og Trøndelag, og fik i arv et typisk trøndersk lynne, trøndernes

brede djervhet, uforfærdethet og trofasthet. Han blev født den 21de mars 1745 paa gaarden Høiem i Bynesset, hvor en bautasten er reist til hans minde. Men fra fireaarsalderen av tilbragte han sine gutteaar i Klæbu, hvor hans far SVEND BUSCH BRUN hadde kjøpt gaarden Lilleugla. Faren var en dygtig og foretagsom gaardbruker, som nævnes som en av «agerdyrkningens pionerer» i bygden. Gutten var med, naturligvis, i gaardsarbeidet, sterk og kraftig som han var, og udmerket sig tidlig som skytter og skiløper. Det høvet ham vel, da han i tolvaarsalderen blev indskrevet i det nordenfjeldske skiløperkorps som underoffiser. Og han bar længe nag til sin fars slægtning, Hospitalskirkens prest DANIEL BUSCH, som fik forældrene til at opgi planen om Johan Nordahls militære utdannelse og istedet at sætte gutten til studeringerne.

Moren hadde lært ham at læse og git ham hans første kristendomsundervisning. Hun het METTE CATHARINA NORDAHL, og var datter av løytnant-vaktmester JOHAN NORDAHL paa Lingaas i Nordalen prestegjæld paa Søndmøre. En god og from kvinne var hun og en kjærlig mor. Den religiøsitet og bibeltro, som kan nævnes som de bærende kræfter i Johan Nordahl Bruns liv, blev grunden lagt til under morens undervisning.

Paa Trondhjems Katedralskole under GERHARD SCHØNING lærte den unge Brun at elske de klassiske studier, saa skolen kunde ved eksamen i 1762 gi ham skudsmaalet «Største haab». Schønings historiske forfatterskap har ogsaa i høi grad indvirket paa hans mottagelige sind. Og JOHAN E. GUNNERUS hyldet han ved sit første større digt: «Naturens Navnedag».

Det trønderske milieu hadde stor betydning for hans utvikling, ikke minst forbindelsen med familien MEINCKE, hvor Brun som student blev huslærer. Op gjennom hele sit liv mindedes han med største taknemlighet alt det gode, hans ungdoms by og dens borgere hadde git ham.

Da GUNNERUS i 1771 blev kaldt til Kjøbenhavn av STRUENSEE for at lede den paatænkte reformering av universitetet, tok han Johan Nordahl Brun med sig som sekretær. Men forskjellige forhold gjorde, at Brun snart efter blev avløst av en anden mand i denne stilling — Bruns manglende færdighet i at behandle det tyske sprog nævnes i første række. Skuffelsen egget hans ærgjærighet; han følte trang til at vise hvad han duede til som digter, og skrev «Zarine». Hvor sterkt han tillike følte trangten til national selvhævdelse, merker vi av forordet til dette skuespil, hvor han apostroferer biskop Gunnerus: Selv om Norge og nordmændene ikke faar sit universitet, selv om «vort fædre-

land for evig [skal] være negtet et academi, saa skal dog under Deres (Gunnerus's) opsigst Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab blomstre, og de norske sønner, ved Dem anførte og opmuntrede, skulle maaske med tiden høit oppe paa deres snebedekte fjelde besynge Nordens egne helte, og lære verden, at hvor man før havde bestandig nat, fik man omsider ved tidernes afveksling den længste og klareste dag».

I den norske litteraturs historie er Johan Nordahl Bruns navn knyttet til den dramatiske saavel som til den lyriske digtning. Men det er bare Bruns lyrik som har betydning for ettertiden. Samtiden derimot hyldet ham for hans tragedie «Zarine», den vi nu bare husker, fordi den delvis inspirerte JOHAN HERMAN WESSEL til hans udødelige «Kærlighed uden Strømper». Bruns «Einer Tambeskielver» blev av hans landsmænd beundret i høi grad, mens vi bare mindes verket, fordi det var det første skuespil som hentet sit emne fra fædrelandets historie. Samtiden var forarget over, at dette skuespil ikke blev spillet paa grund av den antidsanske tone. Nutiden kan bare være taknemlig for at «Einer Tambeskielver» nu ikke spilles, ti denne tragedie har intet bud til os, den gir os hverken skjønhettsverdier eller patriotisk glæde. Og heller ikke faar vi gjennom Bruns øvrige, noksaa svake dramatiske digtning det billede av digteren og mennesket, som bærer hans s a n d e træk.

Manden som han var, mennesket Johan Nordahl Brun, møter vi bedst i hans breve og hans dagbøker. Digteren kommer vi ind paa livet gjennom hans friske sange. Høvdingen, fædrelandsvennen, prælaten, den inspirerende taler, den beaandede salmedigter — den Nordahl Brun som samtid og ettertid staar sammen om at beundre, — ham finder vi i hans prestekald i Bergen og senere paa Bergens bispestol til hans død i 1816.

Hos Nordahl Brun var kristendom og norskdøm inderlig forbundet. Det dype menneskelige, bredt folkelige grundlag som hans kristendom hviler paa, gir den en sjelden kraft og rigdom, sier hans biograf dr A. H. WINSNES, og han uttaler videre: Brun har lært os at se paa kristendommen saavel som paa den gamle norske folkefrihet som en ældgammel fædrearv. Hans religion knytter ham til hjemmet, slægten, folket. Den lænker generationerne sammen, binder fortid til fremtid, er symbolet paa livets kontinuitet. Troskapen mot dette arvegods bunder dypt i det inderste av hans natur. I mere end én henseende staar Nordahl Brun paa linje med GRUNDTVIG eller peker frem mot ham — og Grundtvig gav ogsaa uttrykk for, at han følte det saa.

Den mandige, inspirerende veltalenhet som Brun eiet, gjorde

et mægtig indtryk paa nordmænd som paa dansker — det er der samstemmige vidnesbyrd om. Det kræver dog for nutiden en viss møie at trænge ind i datidens retoriske stil, saa hans prækenere har ikke samme umiddelbare magt over os som hans skjønne salmer.

Men patrioten, den glødende patriot, som i 1814 fra prækestolen gang paa gang taler ildnende og manende ord til en dypt bevæget menighet, ham kunde vi lytte til den dag idag og hente styrke fra.

Han var en olding, da Eidsvolds-dagen oprandt, hans kræfter begyndte at svigte ham — men hvilken glød, hvilken pathos! Hvor «klippefast» i troen, hvor mandig og uforfærdet! Ingen tvilte paa hans mot. Han hadde kort tid før, da fiendtlige krigsskibe styrte ind mot Bergen, ilet fra sin trygge bispegaard ut til Bergenhuss fæstnings kanoner for at tale til soldaterne og staa sammen med dem i ildprøven. Ingen tvilte paa hans tro — hans hele liv var en kamp i brændende tro.

Hans norske fædrelandsfølelse og trønderske patriotisme flammet høit, da han vaaren 1814 fik høre, at Christian Fredrik tænkte paa at la sig krone som Norges konge i Trondhjems domkirke. Brun skrev da til Christian Fredrik: «Næst at være i Guds rige vilde jeg den dag være i Trondhjems Domkirke».

I sin biografi over Johan Nordahl Brun uttaler forresten dr Winsnes en liten mistanke om at biskopen kanskje ved den leilighet helst vilde være i Domkirken — vilde av to goder ha valgt det mindste.

Da saa skuffelsens bitre dage kom om høsten, og man bebreidede den gamle bisp, at han fik sendt Bergens stortingsmænd det kategoriske paabud om at stemme imot unionen med Sverige, kunde han svare, at han kanskje hadde været en berserker for norsk sak, det kunde man gjerne sette paa hans gravsten.

En stor statsmand har engang sagt, at han heller vilde skrive sit folks sange end dets love. Det faldt i Nordahl Bruns lod at naa dete maal; ti i sandhet, han har skrevet sit folks sange. Langt større digtere end Brun har det norske folk fostret. Aldrig naadde han op til de tindrende høider, hvor de største lyrikere hilser stjernerne og lytter til sfærernes harmoni — han steg med sin cithar i hænde ikke høiere end Ulrikkens top. Allikevel — eller kanskje just derfor — blir hans friske og fyndige sange, hans mandige og varmt følte salmer sunget endnu idag som for tre, fire slægtled tilbake. De lever paa folkets tunge — de kjendes av alle.

Engang var Nordahl Bruns «For Norge, kjæmpers fødeland»

den norske marseillaise, eggende, ildnende. Den historiske bakgrund for denne sangs umaadelige popularitet er forlængst en saga blot — men dens fyrige rytmer kjender vi alle, og synger ordene ved et festens bæger.

«Bor jeg paa det høie fjeld» blev i tiden før og efter 1814 stadig sunget — Wergeland kalder den for «nordmændenes kjæreste nationalsang». Muntert og festlig klunger den end idag fra unge struper.

Og ganske særlig har Bergens nationalsang «Jeg tog min ny-stemte» fæstet dyp rot. Den synges med begeistring og festivitas av hver eneste bergenser. Den hilses av os alle med gjenkjendelsens glade smil, naar dens graciøse rokokorytme danser menuet.

De lever disse Johan Nordahl Bruns sange, og vil leve.

Kanhænde dog den dag kommer, da de har tapt sin friskthet — da deres naivt-poetiske ord ikke længer kan fænge. Men skjønnere og rikere toner Nordahl Bruns salmer under kirkenes hvælv, og neppe kommer den tid, saalænge vor kirke bestaar, at ikke hans mægtige paaskesalme «Jesus lever, graven brast» griper kristne nordmænds sind og hjerte. Andre av hans salmer kan vi ogsaa med fuld sandhet si endnu har livets ret og synges i alle vore kirker. Den fineste og ædleste av dem er vel pinsesalmen «Aand over Aander, kom ned fra det Høie». Men ogsaa konfirmationssalmen «Lad denne Dag, o Herre Gud, for os velsignet være» kjendes av alle, og der kunde nævnes flere, som «O salig den, Guds Ord har hørt, bevaret og til Nytte ført».

Av salmer som av sange er her nævnt bare de mest kjendte og alment sungne — en halv tylvt eller saa. Men det er ikke let at nævne nogen anden norsk digter, som er saa rikt repræsenteret paa samme tid i den nationale sangbok og i vor kirkes salmebok.

Har Johan Nordahl Bruns sang — som Wergeland sa — været ord fra Norges hjerte, saa har ogsaa nordmænd indtil denne dag gjemt dem trofast i sine.

Den gamle biskop ligger begravet paa Bergens domkirkegaard. I selve katedralen, den som engang var St. Olavs klosterkirke, reiste kong CARL JOHAN ham et stort gravmonument, hvis billedhuggerverk han gav HANS MICHELSEN at utføre. Saa blev trønderen Johan Nordahl Brun hædret av sin konge ved en trøndersk kunstners verk. Det regnes blandt Michelsens bedste arbeider og er et værdig mindesmerke over ham, hvis minde vi idag hædrer.